

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ КУЛЬТУРНО-ПРАВОВИХ ФАКТОРІВ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Сапегін Максим Леонідович

аспірант,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

e-mail: maksymsapehin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-9261-1437>

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу ключових культурно-правових факторів, які забезпечили процес демократизації Українського суспільства наприкінці ХХ століття. Основну увагу присвячено аналізу правових реформ, що спрямовані на поступовий відхід від радянської системи, після здобуття Україною незалежності у 1991 році. Аналізуються правові акти, що стали базисом демократичного устрою країни, зокрема Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України та Конституція України. У статті аналізується значення виборчого права для формування демократичної культури, зокрема становлення багатопартійної системи та формування політичного плюралізму. Політичний плюралізм, його правова підтримка вважається однією з базових умов демократії та свободи політичного вибору, що базуються на правовій культурі. Також розглядається вплив деяких міжнародних стандартів на формування правової системи України, в контексті інтеграції до європейських і світових демократичних традицій. Визначено основні виклики, з якими зіткнулася держава в процесі демократизації, зокрема корупція, недостатня незалежність судової системи, політична нестабільність та брак політичної культури. Реалізувати у житті відмінне законодавство, перетворити його на вищу владу в країні, набагато складніше, аніж його створити. Це зумовлено явищами соціальної інерції, що впливає з тоталітарного минулого – радянського союзу. Аналізується вплив конституційних реформ кінця ХХ століття на історико-політичний розвиток держави, а також їхнє значення для подальших демократичних трансформацій. Таким чином, стаття висвітлює історичне значення ключових правових факторів для становлення демократії в Україні, узагальнює їхній вплив на формування сучасної правової системи та розглядає можливі перспективи демократичного розвитку країни. Що особливо актуально у часи боротьби за нашу свободу та незалежність.*

***Ключові слова:** історія України, історична спадщина, правова система, українське суспільство, демократія, політична культура, конституція, політична реформа.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого розуміння процесів демократизації України наприкінці ХХ століття, коли держава пройшла складний шлях трансформації від радянської тоталітарної системи до незалежної демократичної республіки. У цей період закладено правові, політичні та культурні основи сучасної української державності. Прийняття Декларації про державний суверенітет (1990 р.), Акта проголошення незалежності (1991 р.) та Конституції України (1996 р.) стало фундаментом для формування демократичної правової системи, утвердження принципів народовладдя, прав людини, політичного плюралізму та поділу влади. Аналіз зазначених документів дозволяє краще

зрозуміти витоки й логіку правових змін, що визначили вектор національного розвитку. У сучасних умовах, коли демократія в Україні проходить нові випробування, осмислення цих історичних етапів набуває особливої значущості як для наукового осмислення, так і для практичної державотворчої діяльності.

Мета статті: проаналізувати ключові правові, культурні, історичні фактори демократизації України в історичному контексті кінця ХХ століття.

Декларація про державний суверенітет України. Для Українського народу, першим кроком до здобуття незалежності та розвитку в напрямку демократії стала Декларація про державний суверенітет, прийнята Верховною радою 16 липня 1990 року. Цей документ заклав основи правової системи демократичної України, визнав право Українського народу на політичну незалежність, територіальну цілісність та самовизначення. Даний акт створив юридичні засади для відмови від радянської централізованої системи, створення нової держави (Декларація про державний суверенітет, 1990).

Декларація акцентувала увагу на важливості самовизначенні Української нації, народовладді, культурному розвитку, безпеці та міжнародних відносинах. Варто відмітити, що декларація не мала юридичної сили та спрямованості на розрив всіх відносин з радянським союзом, але вона стала правовим катализатором для проголошення Незалежності України через рік. Таким чином, Декларація про державний суверенітет стала першим юридичним кроком, на шляху до здобуття незалежності. Відмітимо, що культурні передумови незалежності Українського народу криються у його багатовіковій історії.

Акт проголошення незалежності України. Фундаментальним кроком, став Акт проголошення незалежності України, який прийнятий Верховною радою 24 серпня 1991 року. Він став юридичним підтвердженням політичної волі Українського народу до створення незалежної держави, України. Даний документ юридично закріпив державний суверенітет України виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами. (Акт проголошення незалежності, 1991) Акт підтвердив право на незалежну внутрішню та зовнішню політику, ініціював механізм розробки нової Конституції. Його важливою складовою став принцип народовладдя, можливість самостійно визначати структуру політичної системи, вектор соціального та економічного розвитку, шлях представницької демократії через проведення демократичних виборів (Боряк, 2016, с. 133-134). Фактично Україна отримала право реалізовувати власні правові реформи, що орієнтовані на міжнародні норми та стандарти, тобто отримала міжнародно визнану правову суб'єктність, що є головним атрибутом держави (Здобуття незалежності України, 1991, с. 10).

На даному етапі історії, стає зрозумілим, наскільки визначальними є Декларація про державний суверенітет та Акт проголошення незалежності. Оскільки дані документи прийняті у непрості часи, коли радянські квазіеліти мали потужний вплив та представників по всій вертикалі влади. (Барченко, 2020, с. 25-29). Для України це було точкою біфуркації, рухатися у напрямку інноваційно-правового чи тоталітарного атрактору. Дані документи є символом продовження тисячолітньої традиції державотворення в Україні, відновлення національної самоідентичності після років радянської окупації, символ незламності духу Українського народу, його життєвої сили.

Конституційні засади демократії в Україні. Основою правової та політичної системи України є її конституція, яка прийнята 28 червня 1996 року. Даний документ закріплює базові засади та процеси функціонування демократичних інститутів держави, які сприяють забезпеченню політичної, соціальної та правової стабільності. Проаналізуємо конституційні засади демократії, їх правову основу, вплив на демократизацію України (Барабаш, 2014 с. 138-140).

Ключовим для розуміння конституції є **принцип народного суверенітету**. Конституція України проголошує народ як єдиного джерела влади. Даний тезис є базовим елементом демократичної системи, оскільки забезпечує право громадян брати безпосередню участь у політичному житті через вибори, референдуми та інші механізми прямої та представницької демократії. Легітимність влади в Україні базується на суверенітеті народу, саме народ формує владу, яка йому підзвітна. Дане положення закріплене у статті 5 Конституції України: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ», що закріплює фундаментальне право громадян на участь у формуванні та контролі органів влади (Машталір, 2020 с. 21-23).

Одним із основних конституційних засад демократії є **принцип поділу влади** на законодавчу, виконавчу та судову. Даний механізм забезпечує функціонування системи дій та протидій, що унеможлиблює механізм концентрації влади в одних руках та забезпечує динамічну рівновагу між різними гілками влади. Така диференціація зіграла позитивну роль у процесі боротьби з корупцією і взагалі була необхідною для забезпечення правової стабільності демократичних метаморфозів (Кварцов, 2019 с. 124). Даний принцип знаходить своє відображення у статті 6 Конституції України: «Державна влада в Україні здійснюється на основі її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, причому кожен з органів державної влади діє в межах своїх повноважень».

Принцип правової держави, Конституція України проголошує, що Україна є правовою державою, де органи влади діють лише в межах Конституції та законів, а права і свободи людини мають найвищу юридичну силу. Цей принцип забезпечує, кожен громадянин, а також кожен орган влади, мають чіткі і передбачувані правові норми для дій і поведінки. (Касинюк, 2019, с. 28-31). Даний принцип відображений у статті 8 Конституції України: «Вищу юридичну силу мають Конституція України та закони, інші нормативно-правові акти не повинні суперечити Конституції».

Фундаментальними для демократії є забезпечення **гарантій прав і свобод людини**. Конституція України забезпечує основні права людини визначені статутом ООН та міжнародними організаціями, включаючи право на свободу, рівність перед законом, свободу слова, право на участь у виборах тощо. (Афанасенко, 2019 с. 3-5). Дані положення знаходять своє відображення у статті 3 Конституції України: «Людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю», та статті 21: «Всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах». Цей принцип є фундаментом демократії, адже він гарантує особисту свободу, захист від незаконних дій з боку держави та інших суб'єктів, права на висловлення думок, свободу віросповідання, участі у політичних процесах тощо (Баначова, 2011 с. 56-60; Регушевський, 2024).

Конституція України забезпечує правовий фундамент для політичної конкуренції на основі розвитку **багатопартійної системи**. Політичний плюралізм є важливим механізмом реалізації представницької демократії, оскільки забезпечує вільне утворення політичних партій та їх участь у виборах, що дозволяє громадянам

обирати серед різних політичних альтернатив. У процесі формування влади відбувається комбінування різних політичних сил, що сприяє врахуванню різних політичних поглядів та інтересів всіх верств суспільства. Так, механізм комбінування забезпечує формування парламентської більшості (Остапенко, 2011 с. 30-34).

Виборче законодавство, в Україні зазнавало певних змін протягом 90-х років, воно стало важливим інструментом для забезпечення свободи політичного вибору. Одним із основних кроків у реформуванні виборчої системи стало проведення перших демократичних парламентських виборів у 1994 році, а також президентських виборів у 1991 та 1994 роках, що гарантували вільне волевиявлення громадян. (Чемсак, 2021 с. 86-89). У 1991 році Україна прийняла законодавчі акти, які гарантували створення політичних партій та забезпечення свободи їх діяльності. У 1998 році змішана виборча система забезпечила представництво у парламенті різних політичних сил (Пахаєв, 2003 с. 59-64).

Войтків В. відмічає, що формування багатопартійної системи сприяло розвитку демократичних інститутів, забезпечуючи справедливе представництво різних політичних ідеологій у парламенті. Це дозволило забезпечити представництво громадян у політичному житті та зміцнити саму демократичну систему. Однак існували й проблеми, такі як політичні кризи, нестабільність у парламенті та домінування кількох великих політичних сил, що інколи призводило до політичної фрагментації та труднощів у формуванні урядів (Войтків, 2007 с. 116-120).

Ємельянченко М. відмічає, що політичний плюралізм є одним з основних чинників розвитку держави, оскільки сприяє процесу формування громадянського суспільства на основі явища соціальної самоорганізації. (Ємельянченко, 2017 с. 77-78). Правовою основою політичного плюралізму є стаття 36 Конституції України: «Громадяни мають право на об'єднання у політичні партії та громадські організації».

Конституція України забезпечує **рівні права громадян у процесі виборів** та референдуму, це забезпечує легітимність органів державної влади. Без акту реалізації виборчого права громадян не можна говорити про легітимність влади. Виборча система має забезпечити вільний та прозорий процес реалізації виборчого права громадян (Гедульянов, 2022 с. 29-30). Даний підхід фактично реалізує принцип демократії «влада народу» (Толкачова, 2018 с. 29-30). Рівність права вибору забезпечується статтею 71 Конституції України: «Громадяни України мають право на участь у референдумі та на вільний вибір своїх представників». Після здобуття незалежності Україна поступово адаптувала своє виборче законодавство до європейських стандартів, приймаючи нові закони, що дозволяли забезпечити справедливість виборчого процесу, свободу змагання та рівність усіх політичних сил.

Виборча реформа включала введення мажоритарної системи, що дозволяло знизити рівень партійної монополії та забезпечити більшу репрезентативність парламенту. Однак на початкових етапах демократизації вибори часто стикалися з проблемами, такими як маніпуляції з результатами голосування та порушення виборчого процесу. Виборчі реформи стали важливим кроком для створення політичної конкуренції та розвитку багатопартійної системи (Ключковський, 2018 с. 42-43).

Конституція визначає основну роль *Конституційного Суду України*, який відіграє провідну роль у забезпеченні конституційності всіх актів виконавчої, законодавчої та судової влади. Фактично він гарантує, що жодна влада не може вийти за межі своїх повноважень та компетенцій. Суд також забезпечує захист прав і свобод суб'єктів правових відносин (Гришук 2020, с. 8-9). Так, стаття 147 Конституції України регламентує: «Конституційний Суд України дає офіційне тлумачення Конституції України та перевіряє відповідність Конституції України законів і інших нормативно-правових актів».

Важливим правовим аспектом у розбудові демократії в Україні стала *Судова реформа*, яка почалася в кінці ХХ століття, була важливою складовою правової демократизації. Після проголошення незалежності необхідність створення нової судової системи була особливо актуальною, оскільки попередня судова структура орієнтована на радянську модель, де суди виконували функції політичного інструмента. Судова реформа мала на меті забезпечити незалежність суддів, створення нових інстанцій та забезпечити правосуддя для всіх громадян. Важливою стала реформа суддівської незалежності, що означало неможливість втручання виконавчої або законодавчої влади в діяльність суду. Реформа також передбачала гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема через підписання міжнародних угод, які забезпечують дотримання прав людини. Проте судова реформа мала свої проблеми, зокрема з корупцією в судовій системі, відсутністю належної підготовки кадрів і нестабільністю законодавчих змін, що ускладнювало реальний процес реформування судової влади.

Конституційні зміни. Конституція України 1996 року стала основою для демократичного розвитку держави, закріпивши основні принципи правової держави, прав людини та демократичної політичної системи. Проте у процесі реалізації Конституція потребувала коригувань та адаптації до викликів історії, що виникали у динамічній внутрішній і міжнародній політиці. Так, впродовж 2000-х років відбувалися численні конституційні зміни, зокрема, у 2004 році були введені правки, які значно змінювали політичну систему України, зокрема, перехід від президентсько-парламентської республіки до парламентсько-президентської. Це передбачало зменшення повноважень президента та посилення ролі парламенту в політичному процесі (Реньов, 2020 с. 182-184).

Прийняття змін у Конституцію дає можливість адаптувати правову систему до викликів сучасності, зокрема щодо прав і свобод громадян, а також реорганізації державних інститутів для забезпечення кращої координації між різними гілками влади. Конституційні зміни стали частиною загальної реформи державних інститутів, спрямованої на стабільність та ефективність державного управління. Внесення змін до Конституції, зокрема, щодо механізмів боротьби з корупцією та зміцнення судової незалежності, стало необхідністю для забезпечення ефективної демократичної трансформації в Україні (Чукаєва, 2024 с. 49-52).

Інтеграція України в *міжнародні правові стандарти* стала важливим аспектом правових реформ у процесі демократизації. Після проголошення незалежності Україна прагнула відповідати міжнародним нормам прав людини, демократичних стандартів і верховенства права, що включало активну співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй тощо.

Конституція 1996 року неодноразово змінювалася для приведення законодавства України до стандартів Європейського Союзу. Україна є членом міжнародні угоди та конвенції, спрямовані на захист прав людини та демократичних цінностей. Одним з основних кроків на цьому шляху стало приєднання до Європейської конвенції з прав людини в 1997 році, що зобов'язувало країну дотримуватися європейських стандартів правосуддя та захисту прав людини (Конєв, 2020 с. 200-203). Крім того, Україна активно впроваджувала європейські правові норми, зокрема через процес гармонізації національного законодавства з правовими стандартами ЄС, що стало частиною політики інтеграції (Хустова, 2017 с. 45-50).

Висновки. Проаналізувавши ключові культурно-правові фактори демократизації України в історичному контексті кінця ХХ століття, можемо зробити певні висновки.

Ключовими правовими факторами демократизації України є Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України та Конституція України. Конституційні засади демократії в Україні базуються на принципах народного суверенітету, поділу влади, правової держави, захисту прав і свобод людини, політичного, культурного плюралізму та виборчих прав з урахуванням історико-культурних традицій. Ці засади є основою для функціонування демократичної держави і забезпечують баланс між різними гілками влади, а також гарантують права та свободи громадян. Реалізація цих принципів є основною метою для зміцнення демократичної системи України в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Правові реформи, що здійснювались в Україні в кінці ХХ століття, стали ключовими для демократичного розвитку держави.

Список використаних джерел та літератури

- Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3–5.
- Багачова Л. Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 22. С. 56–70.
- Барабаш Ю. Конституційний вимір української демократії. *Право України*. 2014. № 7. С. 137–145.
- Берченко Г. В. Декларація про державний суверенітет України та акт проголошення незалежності в аспекті доктрини конституційного блоку. *Конституційне право, муніципальне право, міжнародне право*. 2020. № 4. С. 24–30.
- Боряк Г. В., Головка В. В., Даниленко В. М., Кульчицький С. В., Майборода О. М., Смолій В. А. (ред.), Якубова Л. Д., Янішевський С. О. *25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави*. Київ: Ніка-Центр, 2016. 796 с.
- Верховна Рада України. Декларація про державний суверенітет України № 55-ХІІ. *Законодавство України*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
- Верховна Рада України. Закон України «Про правонаступництво України» № 1427-ХІІ. *Законодавство України*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення: 04.11.2024).
- Войтків В. Партийна система України: етапи становлення та їхні особливості. *Політичний менеджмент*. 2007. № 2. С. 114–122.
- Гедульянов В. Є. Конституційні положення про представницьку демократію в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2022. № 57. С. 28–31.
- Гришук О. В. *Конституційні цінності: філософські та судові аспекти*. 2-ге вид., доопраць. І допов. Київ: ВАІТЕ, 2020. 296 с.

-
- Смельянченко М. С. Політичний плюралізм як чинник розвитку української держави. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. 2017. С. 77–78.
- Здобуття незалежності України 1991. *Історія проголошення, документи, свідчення*. У 2 т. Т. 1. Житомир: Рута, 2011. 504 с.
- Касинюк Л. А., Мельник Е. А. Правова держава та проблеми становлення її в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 28–32.
- Ключковський Ю. Б. *Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія*. Київ: Ваїте, 2018. 908 с.
- Конєв І. Інтеграція міжнародних стандартів із захисту прав людини в національну правову систему України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 199–204.
- Кравцова З. С. *Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні: монографія*. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 428 с.
- Машталір Х. В., Леськів С. Р. Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31(70), № 1. С. 20–24.
- Остапенко М. Політичний плюралізм: багатогранність змісту. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 29–36.
- Пахарев А. Перспективи української багатопартійності у контексті можливих змін в організації влади. *Політичний менеджмент*. 2003. № 2. С. 57–64.
- Регушевський Е. С. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина як складова правового порядку в Україні. *Нове українське право*. 2024. № 4, Актуальні проблеми публічного права. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/645> (дата звернення: 05.02.2024).
- Реньов Є. В. Шлях України до консолідованої демократії: проблеми, перспективи та світовий досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 64. С. 381–385.
- Толкачова І., Момотюк В. Конституційно-правове забезпечення безпосередньої демократії в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 4. С. 28–31.
- Хаустова М. Г. Міжнародні стандарти в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2(89). С. 43–53.
- Чемсак Ю. В. Виборче законодавство України: особливості розвитку та сучасний стан. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 86–89.
- Чукаєва В. О. Конституційна реформа та рівень нормативно-правового забезпечення змін системи публічного управління в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 48–53.

References

- Afanasenko, S. I. (2019). Konstytutsiini harantii prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini [Constitutional guarantees of human and citizen rights and freedoms in Ukraine]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*, (3), 3-5. [in Ukrainian].
- Bahachova, L. L. (2011). Yurydychni harantii prav i svobod liudyny i hromadianyna v yevropeiskomu ta natsionalnomu pravi [Legal guarantees of human and citizen rights and freedoms in European and national law]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannya*, (22), 56-70. [in Ukrainian].
- Barabash, Y. (2014). Konstytutsiinyi vymir ukrainskoi demokhatii [Constitutional dimension of Ukrainian democracy]. *Pravo Ukrainy*, (7), 137-145. [in Ukrainian].
- Berchenko, H. V. (2020). Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy ta akt proholoshennia nezalezhnosti v aspekti doktryny konstytutsiinoho bloku [Declaration of Ukraine's state sovereignty and the act of declaring independence in the context of constitutional doctrine]. *Konstytutsiine pravo, mistseve pravo, mizhnarodne pravo*, (4), 24-30. [in Ukrainian].
- Boriak, H. V., Holovko, V. V., Danylenko, V. M., Kulchytskyi, S. V., Maiboroda, O. M., Smolii, V. A. (Ed.), Yakubova, L. D., Yanishievskyi, S. O. (2016). 25 rokiv nezalezhnosti: narysy istorii tvorennia natsii ta derzhavy [25 years of independence: Essays on the history of nation and state formation]. Kyiv: Nika-Center. [in Ukrainian].
- Chemsak, Yu. V. (2021). Vyborche zakonodavstvo Ukrainy: osoblyvosti rozvytku ta suchasnyi stan [Electoral legislation of Ukraine: Features of development and current state]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (12), 86-89. [in Ukrainian].

Chukaieva, V. O. (2024). Konstytutsiina reforma ta riven' normatyvno-pravovoho zabezpechennia zmin systemy publicznego uhravlinnia v Ukraini [Constitutional reform and the level of normative-legal support for changes in the public administration system in Ukraine]. *Aktual'ni problemy vitchyzniano i iurysprudentsii*, (1), 48-53. [in Ukrainian].

Heduliiianov, V. Ye. (2022). Konstytutsiini polozhennia pro predstavnytsku demokhatiiu v Ukraini [Constitutional provisions on representative democracy in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnogo universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*, (57), 28-31. [in Ukrainian].

Hryshchuk, O. V. (2020). *Konstytutsiini tsinnosti: filosofski ta sudovi aspekty* [Constitutional values: Philosophical and judicial aspects] (2nd ed., revised and expanded). Kyiv: VAITE. [in Ukrainian].

Kasyniuk, L. A., & Melnyk, E. A. (2019). Pravova derzhava ta problemy stanovlennia yii v Ukraini [Rule of law and the problems of its formation in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (6), 28-32. [in Ukrainian].

Khaustova, M. H. (2017). Mizhnarodni standarty v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv v Ukraini [International standards in the context of Ukraine's European integration processes]. *Visnyk Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, (2)(89), 43-53. [in Ukrainian].

Kliuchkovskiy, Yu. B. (2018). Pryntsypty vyborchoho prava: doktrynalne rozuminnia, stan ta perspektyvy zakonodavchoi realizatsii v Ukraini: monohrafiia [Principles of electoral law: Doctrinal understanding, status and perspectives of legislative implementation in Ukraine: A monograph]. Kyiv: Vaite. [in Ukrainian].

Koniev, I. (2020). Intehratsiia mizhnarodnykh standartyv z zakhystu prav liudyny v natsionalnu pravovu systemu Ukrainy [Integration of international human rights protection standards into Ukraine's national legal system]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (10), 199-204. [in Ukrainian].

Kravtsova, Z. S. (2019). Konstytutsiino-pravovi zasady orhanizatsii i zdiisnennia derzhavnoi vlady v Ukraini: monohrafiia [Constitutional and legal foundations of the organization and implementation of state power in Ukraine: A monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. [in Ukrainian].

Mashtalir, Kh. V., & Leskiv, S. R. (2020). Realizatsiia demokratsii v Ukraini: polityko-pravovyi analiz [Implementation of democracy in Ukraine: Political and legal analysis]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*, 31(70)(1), 20-24. [in Ukrainian].

Ostapenko, M. (2011). Politychnyi pluralizm: bahatorihannist zmistu [Political pluralism: The diversity of content]. *Politychnyi menedzhment*, (6), 29-36. [in Ukrainian].

Pakharev, A. (2003). Perspektyvy ukrainskoi bahatopartijnosti u konteksti mozhlyvykh zmin v orhanizatsii vlady [Prospects for Ukrainian multipartyism in the context of possible changes in the organization of power]. *Politychnyi menedzhment*, (2), 57-64. [in Ukrainian].

Rehushievskiy, E. Ye. (2024). Konstytutsiino-pravovi harantii prav i svobod liudyny i hromadianyna yak skladova pravovoho poriadku v Ukraini [Constitutional and legal guarantees of human and citizen rights and freedoms as an element of the legal order in Ukraine]. *Nove ukrainske pravo*, (4), Aktual'ni problemy publicznego prava. Retrieved from <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/645>

Ren'ov, Ye. V. (2020). Shliakh Ukrainy do konsolidovanoi demokratsii: problemy, perspektyvy ta svitovyi dosvid [Ukraine's path to consolidated democracy: Problems, prospects, and global experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, (64), 381-385. [in Ukrainian].

Tolkachova, I., & Momotiuk, V. (2018). Konstytutsiino-pravove zabezpechennia bezposerednoi demokratsii v Ukraini [Constitutional and legal provision of direct democracy in Ukraine]. *Natsional'nyi iurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka*, (4), 28-31. [in Ukrainian].

Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy №55-XII [Declaration of state sovereignty of Ukraine No. 55-XII]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). Zakon Ukrainy "Pro pravonaslidnytstvo Ukrainy" №1427-XII [Law of Ukraine "On the succession of Ukraine" No. 1427-XII]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

Voitkiv, V. (2007). Partiina systema Ukrainy: etapy stanovlennia ta yikhni osoblyvosti [The party system of Ukraine: Stages of formation and their features]. *Politychnyi menedzhment*, (2), 114-122. [in Ukrainian].

Yemelianchenko, M. S. (2017). Politychnyi pluralizm yak chynnyk rozvytku ukrainskoi derzhavy [Political pluralism as a factor in the development of the Ukrainian state]. *Aktualni problemy suchasnoi nauky i pravoohoronnoyi diialnosti*, 77-78. [in Ukrainian].

Zdobuttia nezalezhnosti Ukrainy 1991. Istoriia proholoshennia, dokumenty, svidchennia [Acquisition of independence of Ukraine in 1991. History of proclamation, documents, testimonies]. (2011). In 2 vols. Vol. 1. Zhytomyr: Ruta. [in Ukrainian].

HISTORICAL CONTEXT OF CULTURAL AND LEGAL FACTORS IN UKRAINE'S DEMOCRATIZATION AT THE END OF THE 20TH CENTURY

Maksym Sapehin

Postgraduate Student,

Nizhyn State University named after Mykola Gogol, Nizhyn

Abstract. *This article analyzes the key cultural and legal factors that facilitated the democratization of Ukrainian society at the end of the 20th century through the lens of historicism. Special attention is given to legal reforms aimed at a gradual departure from the Soviet system following Ukraine's declaration of independence in 1991. The study examines legal documents that formed the foundation of the country's democratic order, including the Declaration of State Sovereignty of Ukraine, the Act of Declaration of Independence of Ukraine, and the Constitution of Ukraine. The article also explores the role of electoral law in shaping democratic culture within Ukrainian society, particularly the emergence of a multi-party system and the development of political pluralism. Political pluralism and its legal support are considered essential conditions for democracy and the freedom of political choice, which are rooted in legal culture. Additionally, the influence of certain international standards on the development of Ukraine's legal system is analyzed in the context of its integration into European and global democratic traditions. The article identifies the main challenges faced by the state in the democratization process, including corruption, insufficient judicial independence, political instability, and the lack of political culture. Enacting well-designed legislation and transforming it into the supreme authority of the country has proven to be much more difficult than drafting it. This is due to social inertia rooted in Ukraine's totalitarian Soviet past. The article evaluates the impact of constitutional reforms of the late 20th century on the historical and political development of the state and their importance for further democratic transformations in Ukrainian society. In conclusion, the article highlights the historical significance of key legal factors in the establishment of democracy in Ukraine, summarizes their impact on the formation of the modern legal system, and considers the prospects for the country's democratic development—an issue that is especially relevant in the current times of struggle for freedom and independence.*

Key words: *history of Ukraine, legal system, society, democracy, culture, constitution, political reform.*